

Protejarea expresiei creativității: o incursiune în sfera proprietății intelectuale aplicate cinematografiei

În era digitala de astazi, viețile noastre sunt din ce în ce mai populate de materiale video. Le consumăm sub forma de filme de lung metraj în cinematografe, sub forma de episoade ale serialului preferat, din confortul casei noastre sau sub forma de clipuri scurte, care ne captează atenția, pe platforme online precum TikTok.

Fie ca este vorba despre o capodopera cinematografica sau de un clip de 15 secunde ajuns senzație virală, crearea și difuzarea de videoclipuri constituie o parte fundamentală a divertismentului modern. Totuși, în această lume vastă a conținutului vizual, există o dimensiune juridică adesea trecută cu vederea, în ciuda faptului că este esențială pentru existența acestor materiale video: drepturile de proprietate intelectuală (IP).

Acest articol își propune să ofere o scurtă prezentare a complexității drepturilor de proprietate intelectuală în cadrul juridic al Uniunii Europene (UE), folosind drept exemplu capodopera lui Quentin Tarantino – „Pulp Fiction”.

Pe măsura ce avansăm în acest peisaj juridic și cinematografic, vom descoperi modul în care drepturile de proprietate intelectuală privind textul, muzica, imaginile, conținutul video și marcele comerciale modelează lumea divertismentului de astăzi și protejează procesul de creație, asigurându-ne că autorii, fie că sunt de la Hollywood sau de pe TikTok, dispun de mijloacele adecvate pentru a proteja rezultatele muncii lor intelectuale.

1. Narațiunea cinematografică: Scenariul

Potrivit cadrului juridic al UE, scenariul unui film este protejat de dreptul de autor ca opera literară originală. Prin urmare, drepturile ulterioare ale autorului de a reproduce, distribui și adapta scenariul se nasc odată cu crearea operei, în timp ce înregistrarea acesteia la autoritățile competente are doar scopul de a facilita protecția (spre pildă, cu scopul de a fi folosită ca dovadă a preexistenței unei opere într-un eventual litigiu).

Aceste drepturi sunt stabilite în temeiul Directivei UE privind drepturile de autor și urmăresc să asigure autorilor posibilitatea de a controla utilizările ulterioare ale operei lor creative și de a beneficia de pe urma acestora.

În ceea ce privește drepturile de proprietate intelectuală asupra filmelor, este important să facem o distincție între scenariu și filmul rezultat, scenariul fiind o opera separată care servește doar ca punct de plecare pentru film. În timp ce scenariul este protejat ca opera literară, filmul în sine, ca opera derivată, implică un set distinct de drepturi și necesită adesea implicarea mai multor părți pentru ca scenariul să prindă viața pe ecran, precum regizori, actori, compozitori și producători.

Drepturile de autor asupra filmelor sunt împărțite în categorii de drepturi specifice fiecărei categorii de autori de

mai sus. Astfel, filmele ajung să cuprindă o multitudine de drepturi de autor, care pot da naștere la probleme complexe, amplificate de evoluția rapidă a tehnologiei.

Spre exemplu, la sfârșitul anului 2021, regizorul de film Quentin Tarantino a dezvăluit planul de a crea șapte jetoane nefungibile (NFT) cu scene din filmul său emblematic „Pulp Fiction”. Aceste NFT-uri urmau să includă extrase digitalizate din manuscrisul original al scenariului, scene ce nu au mai fost difuzate până acum și un comentariu audio personal al lui Tarantino însuși.

Această inițiativă a generat o dispută juridică între regizor și studioul de film Miramax, caruia Tarantino îi acordase drepturi ample asupra filmului „Pulp Fiction” în 1993, fiecare parte susținând că NFT-urile reprezentau o exploatare a drepturilor de autor asupra filmului, respectiv a scenariului. În ciuda faptului că regizorul pastrase anumite drepturi asupra filmului, inclusiv dreptul de publicare a scenariului sau de-l folosi pe mijloace media interactive, Miramax a considerat că planurile nu se încadrau în drepturile rezervate de Tarantino prin contract.

Fără îndoială, apariția NFT-urilor este o evoluție recentă pe care studiourile și producătorii de filme nu o anticipaseră. Aceste dezvoltări subliniază necesitatea unei evaluări meticuloase a drepturilor rezervate în negocierea contractelor relevante, inclusiv în ceea ce privește reproducerea, exploatarea și condițiile în care operele pot fi puse ulterior la dispoziția publicului.

2. Importanța sunetelor și a videoclipurilor: Melodii, fotografiile și imagini video

Una dintre cele mai izbitoare caracteristici ale filmului „Pulp Fiction” este coloana sonoră de neuitat și maiestria sa cinematografică. De la surf rock la soul, filmul folosește efectele audio pentru a crea atmosfera și pentru a potența firul narativ.

În acest context, este necesar să amintim că muzica în sine este protejată de drepturi de autor și ca textierii, compozitorii și interpreții dețin drepturi de proprietate intelectuală care trebuie respectate atunci când operele sunt folosite, inclusiv în filme.

Așadar, cum utilizăm melodii în videoclipuri sau, la scară mai largă, în filme, fără a încălca drepturile de autor existente asupra operei originale? În domeniul cinematografiei, melodiile sunt utilizate de obicei sub licență sau chiar sunt deținute de companiile de producție cinematografică, mai ales dacă sunt create special pentru un film.

Folosirea melodiilor în materiale video poate fi facilitată și prin mecanisme juridice alternative, cum ar fi conceptul utilizării loiale (fair use) sau a operelor care au intrat deja în domeniul public, aspecte detaliate mai jos. În mod similar, elementele artistice ale filmului, inclusiv scenele sale emblematică, cinematografia și animațiile, intra sub incidența distinctă a drepturilor de proprietate intelectuală.

3. Marcile în firul narativ

În universul filmului „Pulp Fiction” apar adesea marci comerciale memorabile. Fie că este vorba de fictivul „Big Kahuna Burger” sau de foarte realul „Big Mac”, aceste marci marchează un ecosistem juridic complex. Legislația UE este strictă în ceea ce privește înregistrarea și utilizarea marilor, asigurând respectarea drepturilor titularilor de marcă și, în același timp, împiedicând ca drepturile asupra marilor să fie deținute pe termen nelimitat fără a fi utilizate în mod real în scopuri comerciale.

Marcile comerciale, cum ar fi emblematicul „Big Mac”, sunt valori inestimabile pentru companii, dar neutilizarea lor activă și nepromovarea lor în legătură cu bunurile sau serviciile înregistrate pot slăbi protecția acestora și pot duce la contestări ale marcii.

Un exemplu notabil a fost decizia de revocare a marcii „Big Mac” din cauza neutilizării, emisa de Divizia de anulare a Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuala (EUIPO).

Deși decizia a fost ulterior revocată în apel, acest exemplu ne reamintește că titularii de mărci nu trebuie doar să își asigure drepturile prin înregistrarea acestora la autoritățile competente, ci și să utilizeze în mod activ și real mărcile în scopul declarat, pentru a proteja exclusivitatea și identitatea marcii în peisajul concurențial al pieței.

Odată ce marca este protejată, de regulă, este necesară obținerea acordului titularului înainte de a o reprezenta în orice scop, inclusiv în filme. În mod excepțional, se admite de obicei că apariția accidentală/în fundal a unei mărci sau a unui logo nu ar trebui interpretată ca o încălcare a drepturilor de proprietate intelectuală ale titularului, atât timp cât marca nu este prezentată în mod accentuat, nu este denigrată și este utilizată conform destinației, nealterată.

4. Utilizarea loială și parodierea

Costurile de producție a unui film pot fi substanțiale, iar o modalitate de a reduce cheltuielile este de a lua în considerare opțiuni alternative în locul obținerii de licențe sau dobândirii drepturilor de proprietate intelectuală. Printre aceste alternative, conceptul utilizării loiale (fair use) și utilizarea operelor aflate deja în domeniul public se pot dovedi extrem de valoroase pentru producătorii de filme.

Utilizarea loială permite utilizarea limitată a materialului protejat prin drepturi de autor în anumite circumstanțe, în scopuri cum ar fi realizarea de observații, critici sau efecte comice, în timp ce lucrările din domeniul public sunt lucrări care nu fac obiectul restricțiilor privind drepturile de autor (fie pentru că drepturile de autor au expirat, fie pentru că lucrarea nu a fost niciodată protejată prin drepturi de autor), oferind o multitudine de materiale creative disponibile pentru construirea de povești și exprimare artistică.

Conform jurisprudenței europene, o operă este considerată parodie sau satira atunci când (i) evocă ideea unei opere existente, (ii) prezintă diferențe perceptibile în raport cu aceasta pentru a evita riscul de confuzie și (iii) este o manifestare a umorului sau o persiflare.

Mecanismele de mai sus au ca scop căutarea unui echilibru între libertatea de expresie creativă și interesele titularilor de drepturi de autor. De asemenea, este esențial să punctăm că normele care reglementează utilizarea echitabilă și lucrările din domeniul public pot să difere de la o jurisdicție la alta, astfel încât respectarea legislației locale privind drepturile de autor este esențială atunci când se abordează astfel de materiale la scară internațională.

Concluzie:

În Uniunea Europeană, proprietatea intelectuală este un aspect vital al industriei cinematografice, având în vedere multiplele forme de proprietate intelectuală, precum textul, muzica, imaginile și mărcile, care se împletesc în materialul cinematografic. Prin înțelegerea și respectarea drepturilor de proprietate intelectuală asupra diverselor lucrări protejate prin drepturi de autor, încorporate în rezultatul cinematografic, producătorii pot continua să creeze capodopere, protejând în același timp drepturile creatorilor și autorilor din această industrie dinamică.